

ANADİL ÖTEN YERDE HİKÂYESİNİN İLETİŞİM STRATEJİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Serdar ACAR *

Özet: Muğanna mahlasıyla bilinen ve Edebî kariyerine şiir yazarak başlayan İsa Hüseyinov (Muğanna), öykü ve roman türlerinde verdiği eserlerde içten ve lirik bir üsluba sahip olmasıyla dikkat çekmektedir. 1960’larda Azerbaycan edebiyatının dönüşümüne önemli katkılarda bulunmuştur. Sosyalizm realizm kalıplarını aşarak köy hayatı, ahlaki ve manevi değerler gibi temalara değinmiştir. Eserlerinde insan psikolojisine odaklanması, döneminde nadir görülen bir özelliktir. Toplumun gerçeklerini ve tarihini yansıtarak okurlarına Azerbaycan insanının iç dünyasını ve yaşadıkları zorlukları aktarmıştır. Edebî kariyerinin ilk döneminde gerçekçi ve psikolojik özelliklerdeki eserler; ikinci dönemdeyse mistik ve felsefi düşüncelerin etkisi altındaki eserler vermiştir. Özellikle “İdeal” romanı, Azerbaycan edebiyatının önemli yapıtları arasındadır. Çalışmada, İsa Hüseyinov (Muğanna)’un “Anadil Öten Yerde” adlı hikâyesi iletişim stratejileri açısından incelenmektedir.

¹ Hikâyenin karakterleri, mekânları ve diyaloglarının detaylı bir analizi sunulurken karakterler arasındaki iletişim stratejileri ve bu stratejilerin toplumsal statüler üzerindeki etkisi incelenmektedir. Çalışma, hikâyenin siyasi ve toplumsal bağlamını gözler önüne sererken anlatı kahramanlarının ve aralarındaki ilişkilerin dönemin rejimi tarafından nasıl şekillendirildiğine odaklanmaktadır. Bu analiz, edebî eserin metniyle birlikte dönemin sosyo-politik atmosferini anlamamıza katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İsa Hüseyinov (Muğanna), Anadil Öten Yerde, Söylembilim, İletişim stratejileri

Analyzing the Story “Anadil Öten Yerde” in Terms of Communication Strategies

Abstract: İsa Hüseyinov (Muğanna), known by the pseudonym Muğanna and who started his literary career by writing poetry, is notable for his sincere and lyrical style in his works in the genres of short stories and novels. He made significant contributions to the transformation of Azerbaijani literature in the 1960s. He transcended the molds of socialist realism and touched upon themes such as village life, moral and spiritual values. His focus on human psychology in his works is a rare feature of his period. By reflecting the realities and history of the society, he conveyed to his readers the inner world of the Azerbaijani people and the difficulties they experienced. In the first period of his literary career, he wrote realistic and psychological works; in the second period, he wrote works under the influence of mystical and philosophical thoughts. Especially his novel “Ideal” is among the important works of Azerbaijani literature. In this study, İsa Hüseyinov (Muğanna)’s story “Ana Dil Öten Yerde” is analyzed in terms of communication strategies. A detailed analysis of the story’s characters, settings and dialogues is presented, while the communication strategies between the characters and the impact of these strategies on social status are analyzed. The study reveals the political and social context of the story, focusing on how the narrative protagonists and their relationships were shaped by the regime of the time. This analysis, together with the text of the literary work, contributes to our understanding of the socio-political atmosphere of the period.

Key Words: İsa Hüseyinov (Muğanna), Anadil Öten Yerde, Linguistic Discourse, Communication Strategies.

Giriş

Dilbilim, özgün metotlar kullanarak dilin genel olarak incelenmesini ve özellikle doğal dillerin yapılarını, işleyişlerini ve zaman içindeki değişimlerini inceleyen bir insan bilimidir (Vardar, 1980: 59).

XX. yüzyılda önemli bir çalışma ortamına kavuşan dilbilimi, dilin çeşitli sahalarında çalışmalar yapmış ve yeni dil bilimsel kuralları ortaya çıkarmıştır (Balçı- Aşkın, 2006: 191). Dilbilimin çalışma ortamı bulunduğu alanlardan birisi de metindilbilimdir. Geniş bir çalışma alanına sahip olan metindilbilim / söylembilim terimi farklı disiplinlerde çalışan bilim insanları tarafından farklı şekilde yorumlanan bir terimdir ve dil psikolojisi, dil felsefesi, bilgisayarlı dilbilim gibi çalışmaları tanımlamak için kullanılmaktadır (Brown ve Yule, 1988: VIII).

Metindilbilim veya söylembilim çalışmaları, metinlerin yapılarını hem metin içi hem de metin dışı bağlamları dikkate alarak inceleyen bir alandır. Bu çalışmalar, 1960’lı yılların

* Öğr. Gör., Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Dil Hazırlık Bölümü Türkiye Türkçesi Hazırlık Koordinatörlüğü, serdar.acar@manas.edu.kg, ORCID: 0000-0002-9513-6562

¹ Bu çalışma Prof. Dr. Sedat Adıgüzel danışmanlığında 2019 yılında tamamladığım “İsa Hüseyinov (Muğanna)’un Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Acar, S. (2019). İsa Hüseyinov (Muğanna)’un Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme. (Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum.

başlarında başlamış ve dilbilimin en önemli konularından biri hâline gelmiştir (Toklu, 2007: 125; Karataş, 2008: 35). Metindilbilim başlangıçta sadece metin ağırlıklı, yani yazılı metinleri esas alarak çalışılan bir alanken daha sonraları hem yazılı hem de sözlü kaynakları içine alan çok yönlü bir alan hâline gelmiştir (Kerimoğlu, 2014: 237). Artık söylem terimi, yazımsal yapıtlardan politik sloganlara kadar çok çeşitli alanlarda karşımıza çıkmaktadır (Kıran ve Eziler-Kıran, 2018: 384).

Farklı kaynaklarda belirtildiğine göre, dilbilimsel açıdan söylem çözümlemesi terimi, Zellig S. Harris² tarafından ilk kez ortaya atılmıştır. Benzer şekilde, metindilbilim terimi ise Eugenio Coseriu³ tarafından kullanılmıştır (Aksan M., Aksan Y., 1991: 91).

Söylem çözümlemesi terimi ise Michael Stubbs tarafından eser ismi olarak kullanılmakta ve bu eserde terim şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Kabaca söylemek gerekirse cümleden veya yan cümleden daha çok dilin örgütlenmesini incelemek ve bu nedenle konuşma dili veya yazılı metinler gibi daha büyük dilsel birimleri incelemek için girişimleri ifade eder” (Stubbs, 1983: 1).

Metin dilbiliminde, betimsel ve eleştirel bakış açılarıyla, bir metnin kendisini çevreleyen toplumsal yapılarla ilişkilerini ya da dışındaki etkileşimleri inceler. Bu bağlamda, “dil edimleri” ve “metinsel tutarlılık” gibi iki önemli kavram öne çıkar. Bir konuşucunun alıcıya yönelik ürettiği dil edimleri, bu kişilerin toplumsal olarak üstlendikleri rollerle, toplumdaki konumlarıyla, güç ve çıkar ilişkileriyle doğrudan ilişkilidir. Metinsel tutarlılık ise konuşucunun ürettiği metinde, alıcıyı eylemlere ve sonuçlara yönlendirmeyi arzu ettiği durumun metinsel düzeyde somutlaşmasıdır (Kıran ve Eziler-Kıran, 2018: 385).

İclal Ergenç ve Leyla Subaşı Uzun’un aktarımına göre, dilin niteliklerinin belirlenmesinde, onun kullanımına öncelik verilmesi gerektiğini vurgulayan ve kullanımda belirginleşen farklı dilsel işlevlerden söz eden Michael Halliday, bu işlevleri üç ana başlık altında ele alır⁴:

1. Düşünsel işlev (ideational function): Söylemde bulunan ifadelerin mantıksal ve anlamsal ilişkilerini inceler.

2. Bireylerarası işlev (interpersonal function): Konuşmacının duygusal durumu, iletişim bağlamında amaçları, söylemin oluşum nedeni ve iletişimsel hedefleri gibi unsurları kapsar.

3. Metinsel işlev (textual function): Düşünsel ve bireylerarası işlevleri içeren metinsel işlev, söylemin yapısını oluşturan unsurları inceler (Ergenç ve Şubaşı-Uzun, 1998: 121-122).

Söylem türlerini ele aldığımızda ise *diyalog* ve *monolog* olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır (Çakır, 2014: 48). Sözcüklerle ve çeşitli değerlendirici vurgularla kendi anlamına ve anlatımına doğru ilerleyen bir ortamda, ortamdaki öğelerin bazılarıyla uyum bazılarıyla da uyumsuzluğa giren sözcük, “bu diyalojikleşmiş süreçte kendi biçimsel profilini ve tınısını şekillendirir” (Bahtin, 2017: 52). Bu süreç içerisinde konuşucular anlamsal düzeyde analiz edilebilecek sözcük, ifade, cümlecik ve cümleler ile kendilerini ve kendi gerçeklerini ifade etmek için farklı stratejilere başvururlar (Arkoaç, 2016: 9).

Genel bir söylem stratejileri teorisi, konuşma katılımının sürdürülmesi durumunda paylaşılması gereken dilsel ve sosyo-kültürel bilgiyi belirterek başlamalı ve daha sonra, yorumlamanın kültürel, alt kültür ve durumsal özgüllüğünü oluşturan konuşma çıkarımının doğasıyla ilgili olan şeyle başa çıkmaya devam etmelidir.

Söylem stratejileri teorisi rica stratejileri, ret stratejileri ve nezaket stratejileri olmak üzere üç başlık altında ele alınmaktadır.

1. Rica Stratejileri

² bk. (1952). “Discourse Analysis: A Sample Text”. *Language*, 28(4). 474-494.

³ bk. (1955). “Determinación y Entorno Dos problemas de una lingüística del hablar”. *Romanistisches Jahrbuch*, 7(1), 29-54.

⁴ Bk. Halliday, M. (1973). *Explorations in the Functions of Languages*. Londra, 48-49.

Sezdirmeye dayalı rica stratejileri, konuşucunun, doğrudan söylemenin sakıncalı olduğunu düşündüğü ifadeyi sezdirmeye dayalı olarak rica etmeyi ve ifadeleri yumuşatarak kullanmayı tercih ettiği bir durumdur. Konuşucunun cinsiyeti, mensup olduğu toplumun sosyo-kültürel yapısının yanı sıra dinleyici ile olan statüsü bu duruma sebep olan başlıca etkenlerdir (Aslan, 2005:118). Sema Aslan “*Türkiye Türkçesinde Sezdirmeye Dayalı Rica Stratejileri*” adlı makalesinde rica stratejilerini “betimleme, yakınma, soru yoluyla, örnek gösterme, alternatif oluşturma, koşullu tümceler, zorunluluk bildirimini” alt başlıkları hâlinde ele almıştır.

2. Ret Stratejileri

İletişim ortamında dilin hangi işlevinden yararlanıldığını belirleyen, cümlelerde kullanılan eylemlerdir. Rica etmek, emretmek edimi için bir eylemden nasıl yararlanılıyorsa söylenen durumu onaylamamak gibi ret edimi içinde belli eylemlerden faydalanılır (Rahimi, 2012: 138).

Rahimi, Wilkins’in eylem köklerini dilsel işlevlerine göre “rica etmek ve bilgi vermek”, “düşünme sürecini açıklamak”, “görüş bildirmek”, “yargıda bulunmak”, “insan davranışlarını değiştiren eylemler”, “kişisel düşünceleri açıklamak”, “toplumsal etkileşimde bulunmak” gibi yedi başlık altında sınıflandırdığını belirtmiştir. Adı geçen çalışmada Wilkins’in ret stratejilerini “görüş bildirmek” kategorisinde; tatmin olmak, emin olmak, gönülsüz olmak, dışlamak, reddetmek, tartışmak, karşı çıkmak ve ima etmek gibi eylemlerle gerçekleştiğini ifade etmiştir (Rahimi, 2012: 138-139).

3. Nezaket Stratejileri

Her toplum kendi sosyo-kültürel özelliklerine, örf-adet gibi değer yargılarına göre nazik olan ya da olmayan davranış biçimleri ve nezaket kuralları geliştirmiştir. Toplumdan topluma değişiklik gösteren bu davranış biçimleri toplumun en küçük yapı birimi olan aileden başlayıp en geniş örgütlenmelerde görülmekte ve bu açıdan iletişimde büyük bir önem taşımaktadır. Aynı zamanda bu davranış biçimleri ve nezaket kuralları toplumsal değişimlerle beraber zamana göre farklılıklar da göstermiştir (Dereli, 2008: 24).

Navaey ve Baksıç, Robin Lakoff’un nezaket kuramı stratejileri üzerine ilk çalışanlardan biri olduğuna işaret ederek onun “toplumların karşılıklı etkileşimini kolaylaştırmak, her insan ilişkisine özgü potansiyel çatışmaları ve sürtüşmeleri azaltmak amacıyla nezaket kurallarını geliştirdiklerini” ifade ettiğini söylemektedir (Navaey ve Baksıç, 2018: 5). Adı geçen çalışmada nezaket stratejileri “olumlu nezaket stratejileri”, “olumsuz nezaket stratejileri”, “dolaysız nezaket stratejileri”, “dolaylı nezaket stratejileri” olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır (Navaey ve Baksıç, 2018: 1). Saygı gösterme, iltifat, iyi dilekler iletişimde nezaket stratejilerinin belirlenmesinde önemli durumlardır.

Çalışmada, “İletişim Stratejileri Açısından İsa Hüseyinov’un (Muğanna) *Anadil Öten Yerde* Adlı Hikâyesinin Söylem Çözümlemesi” sezdirmeye dayalı rica, ret ve nezaket stratejileri bakımından ele alınmıştır.

4. Hikâyenin İletişim Stratejileri Bakımından İncelenmesi

4.1. Anlatıbilim

1969 yılının sonlarına doğru ortaya çıktığı iddia edilen anlatıbilim, edebiyat, film ve tiyatro öyküsünün tüm örneklerini kapsamakta, ayrıca yapısalcı anlatıbilim ve sözbilimsel anlatıbilim olmak üzere iki farklı yöntemle incelenmektedir (Hawthorn, 2014: 291-292). Anlatıbilimle ilgili Henry James, Wayne Booth, Mikhail Baktin, Gerard Genette gibi alanının önde gelen isimleri tarafından hem önemli sorular gündeme getirilmiş hem de kendine özgü terminolojiler ortaya konulmuştur (Çıraklı, 2015: 23).

Anlatıbilimsel çözümlemelerde, anlatının yapısal unsurlarına (bakış açısı ve anlatım teknikleri, kişi, zaman, mekân, olay örgüsü gibi) yönelik incelemeler, eserin dünya görüşünü belirlemede önemli rol oynar. Bu tür çalışmalar, bir eserin anlatma biçimi ve içeriği üzerine derinlemesine inceleme olanağı sağlar.

4.1.1. Anadil Öten Yerde Hikâyesinin Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri⁵

Edebî metinlerde yazar tarafından belirlenen bakış açısı, anlatının temelini oluşturan önemli bir unsurdur. Bakış açısı, genel olarak bir metinde olayların nasıl anlatıldığını ve bu anlatımın hangi perspektiften gerçekleştiğini belirler. Temelde, olayların mekân, zaman ve karakterler gibi unsurlarının hangi gözle görüldüğü, nasıl algılandığı ve kime aktarıldığı gibi soruları yanıtlar (Aktaş, 2015: 71,72). Bakış açısı, sadece bir anlatım yöntemi olmakla kalmaz, aynı zamanda anlatının kaderini belirler ve anlatıcı ile anlatılan arasındaki dengeyi sağlar. Dil ve üslubun şekillenmesinde de büyük öneme sahiptir. (Tekin, 2014: 55).

Edebî bir metni analiz ederken anlatıcının bakış açısını anlamak, o metnin değer sistemini ve içerdiği karmaşık davranışları anlamamıza büyük ölçüde yardımcı olur. Hatta, eserin değerine ilişkin vereceğimiz hüküm bile metinde belirlenen bakış açısını ne kadar iyi kavradığımızı dayandır (C. Booth, 2004: 81).

Aktaş, her yazarın ifade etmek istediği düşünceye veya eserine vermek istediği biçime bağlı olarak, anlatıcı veya anlatıcılar oluşturması gerektiğini belirtir. Yazarın gerçek dünyada var olduğunu, ancak anlatıcının kurmaca dünyaya ait olduğunu vurgular. (Aktaş, 2015: 72).

“Anadil Öten Yerde” hikâyesinde kullanılan bakış açısı, tanrısal veya hakim bakış açısıdır. Bu bakış açısında anlatıcı, olayların ve karakterlerin her detayına vakıf olan bir üst güç gibi hareket eder. Yazar-anlatıcı olarak adlandırılan bu anlatıcı her şeyi gören, bilen ve duyan bir konumunda olup anlatı kahramanlarının geçmişine ve önceki yaşantılarına ilişkin bilgilere de vakıftır. “Hüseynov’un cepheye gittiği günden şimdiye kadar tam altı yıl geçiyordu. O, bu zaman zarfında Taganrog’dan başlamış, Berlin’e kadar uzun savaş yolu geçmişti. 1945 yılının yazında kendi vatanına Tarım İdaresi’nin müdürlüğü vazifesine tayin edilmişti. Hüseynov, Büyük Vatan Muharabesi⁶’nde kahramanlıkla savaştığı gibi emek cephesinde de var gücüyle çalışacağına söz verip işe başlamıştı” (Muğanna, 2009:309-310).

Hikâyenin kahramanlarının iç dünyalarını anlamakla kalmayan anlatıcı, aynı zamanda anlatı kahramanlarının zihinlerinden geçenleri de okur. “İsmayıl’ı korkutan işin zorluğu değildi. O düşünüyordu ki “tohum ekilir, su vaktinde gelmez, çürüyüp elden çıkar, mesuliyette onun cephe yoldaşının boynuna kalır” Onu korkutan tarafta burası idi” (Muğanna, 2009:313). Tanrısal bakış açısının yazara oldukça geniş imkânlar tanınması sebebiyle anlatıcının bilgisi yalnızca hikâye kahramanları ve onların iç dünyası ile sınırlı değildir, aynı zamanda anlatıcı anlatı dünyasının zaman ve mekân ile ilgili her detayını da bilir. “Kürün suyu Garayazı ormanının derinliklerinde ekilmiş fideliklerin arasından kıvrılarak akıyor, bu bostandan süzülüp diğerine geçiyor. Yıllardan beri suvarılmaya muhtaç kalmış toprağın parçalanmış bağıri yeniden birleşiyor. Toprağa yeniden can geliyor.” (Muğanna, 2009:318-319).

Yazar, anlatımını zenginleştirmek ve derinlik kazandırmak için çeşitli anlatım tekniklerine başvurur. Bu teknikler arasında hükümden genelleme yapmaya; durumu açıklamak yerine sergilemeye; sadece hikâye etmekten daha dramatik bir sunum yapmaya; açık bir ifadeden ziyade imâ yoluyla anlatmaya; soyut fikirleri ifade etmekten çok somut imgelerle canlandırmaya kadar birçok anlatım tekniği bulunmaktadır (Friedman, 2004: 109).

Anadil Öten Yerde hikâyesinde sıkça başvurulan anlatım tekniklerinin başında tasvir tekniği gelmektedir. “Bir şeyi veya bir kimseyi ayrıntıları ile anlatma; göz önünde canlandırma; betimleme” (Çağbayır, 2007: 4626) olarak tanımlanan tasvirin edebî metinlerde bir teknik olarak kullanılma amaçlarından birisi, kurmaca dünyadaki olayları okuyucunun zihninde canlı ve gerçekçi bir şekilde görselleştirmektir.

Çalışmaya konu olan metinde yoğun olarak fiziki tasvir kullanılmıştır ve hikâyede zaman, mekân, tabiat ve insan uyumu söz konusudur. “Sahilden bir kilometre aralıktı, Gazah’la

⁵ Hikâyenin tahlili hakkında detaylı bilgi için bk. Acar, S. (2019). İsa Hüseynov (Muğanna)’un Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme. (Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum.

⁶ II. Dünya Savaşı.

Tiflis arasında uzanan kara yolunun etrafında yerleşmiş Şıhlı köyü görünüyordu. Yılan gibi kıvrılarak sahil boyu uzanan kara yolunun yüzeyi yenice çıkmış olan nisan güneşinin ilk ışıkları altında gümüş gibi parlıyordu” (Muğanna, 2009:310)

Hikâyede anlatıcı, vaka zamanı dışındaki tüm zaman dilimlerini geriye dönüş tekniğini kullanarak aktarır. Hikâyede bu teknik, “Yapıcı geriye dönüş” tekniği olarak görülmektedir. Anlatıda bir olayı ya da kahramanı okuyucuya tanıtmak ve okuru bilgilendirmek amacıyla yapıcı geriye dönüş tekniğine başvurulur (Tekin, 2014: 256). “-Ben her zaman bu yerleri gördüğümde buradan geçip cepheye gittiğim günü hatırlıyorum. O zaman da böyle bir nisan sabahı idi. Etraf sessiz, Kür coşkun, ben de yalnız. Kendi kendime düşünürdüm ki bir daha bu yerleri görür müyüm? Şimdi ise işte, o zaman geçtiğim yolu bir daha geçiyorum...” (Muğanna, 2009:309).

Bir hikâye veya romanın hacim itibarıyla kısa olması dolayısıyla yazarın, herhangi bir olayı ya da anlatı kahramanını detaylı anlatma imkânı yoktur. Kahramanları karakteristik yönleriyle ele almak ve seçici olmak zorundadır (Tekin, 2014:249). Bu sebeple hikâyede anlatıcı okuru bilgilendirmek adına, karakterlerin geçmişleri, kişilik özellikleri, duygusal durumları gibi detayları, özetleme tekniği ile aktarır.

“İsmayıl, Hüseyinov’un cephe yoldaşındır. Hüseyinov ‘Keloğlan’ lakabını da ona cephe de vermişti. Hüseyinov’un başkan olduğu birimde İsmayıl topçu kumandanı idi. Onlar 1942 yılının 9 Mayıs’ına kadar geçtikleri savaş yollarında omuz omuza vuruşmuş, düşmanı kendi mağarasında bozguna uğrattıktan sonra vatana geri dönmüşlerdi. Hüseyinov Orman Ürünleri İdaresi müdürlüğüne tayin edildikten sonra İsmayıl’ı kendi yanına alıp idarenin gençlerden ibaret işçi ekibinin ekipbaşılığına getirmişti. İsmayıl, kendi müdürünün verdiği her vazifeyi bir asker gibi dinliyor, görevin icrası için var gücüyle çalışıyordu. Bu defa da o, Hüseyinov’un verdiği görevi vaktinde hayata geçirdiği için çocuk gibi seviniyordu” (Muğanna, 2009:310).

Anadil Öten Yerde hikâyesinde iç çözümleme yönteminin çok az da olsa kullanıldığı görülmektedir. İç çözümleme tekniği anlatı karakterlerinin psikolojisinin, onların zihninden neler geçirdiklerinin okura aktarılması durumudur (Tekin, 2014: 284). “İsmayıl’ı korkutan şey işin zorluğu değildi. O düşünüyordu ki “Tohum serpilir, su vaktinde gelmez, çürüyüp elden çıkar, mesuliyette onun cephe yoldaşının boynuna kalır” (Muğanna, 2009:309). Örnekten anlaşılacağı gibi anlatıcı İsmayıl’ın zihnini okur ve neler hissettiğini okura dolaysız bir şekilde yansıtır.

Edebî metinlerde anlatıcı, anlatıya doğal bir hava katmak, kurmaca dünyasını zenginleştirmek için ve okurla daha samimi bir bağ kurmak adına kahramanların karşılıklı konuşması esasına dayanan diyalog tekniğine başvurur. Kahramanların diyalogları, onların kişilikleri, duyguları, düşünceleri ve amaçları hakkında da ipuçları verir.

“Sarı başını kaldırıp Samed Dayı’nın manalı gözlerine baktı, daha da kızardı.

– Sarı, gerçekten de on metreden fazla kazamaz mısın?

– Kazarım.

– Eee niye öyle söyledin?

– ...” (Muğanna, 2009:317).

Hikâye de tespit edilen bir diğer teknik “montaj tekniği”dir. Montaj tekniği, bir yazarın, genel kültür bağlamında anlamlı bir değere sahip olan anonim, özgün hatta *ilahî nitelikli* bir metin, söz veya yazının, eserin kurgusuna uygun olarak *kalıp hâliyle* belirli bir amaçla kullanmasını ifade eder” (Tekin, 2016: 264, 265). Köy hayatının ve köy sosyo-kültürünün işlendiği hikâyede “*Kür’ün balası da Kür olar* (Kür’ün çocuğu da Kür olur)” (Muğanna, 2009:313), “*Gocalıb elden düşmek (kocayıp elden ayaktan düşmek)*” (Muğanna, 2009:316) gibi deyim ve atasözleri kurgunun akışını bozmadan bu teknikten de faydalanılarak kullanılmıştır.

4.1.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Anadil Öten Yerde hikâyesinde, olay örgüsü Hüseyinov’u Gemi Gaya’nın zirvesinde bekleyen İsmayıl’ın, şoförüyle birlikte Garayazı Ormanı’na gelen Hüseyinov’u görmesiyle

başlar. Hüseyinov, İsmayıl'la buluşmaq için kayıqla Gemi Gayası'na doğru ilerlediği sırada, şoförü Nureddin'e II. Dünya Savaşı'na katıldığı 1941 yılında aynı yerlerden geçtiğini ve o zaman ki duygularını paylaşır.

Hüseyinov, Gemi Gaya'ya vardığında şoförü Nureddin'i Pravda kolhozuna gönderir ve orada bekleyen mühendis Niyazi'yi işin başlayacağı yere getirmesi için görevlendirir. Ardından İsmayıl'la kanalın açılması için buluşur.

Her şeyi gören ve bilen anlatıcı, kahraman İsmayıl'ın Hüseyinov ile uzun yıllar cephede askerlik arkadaşı olduğunu, savaştan sonra Hüseyinov'un Tarım İdaresine müdür olarak atanmasıyla İsmayıl'a komsomol gençlerden sorumlu ekipbaşı olarak görev verdiğini aktarır.

İsmayıl, Hüseyinov'un talimatı üzerine 27 nisanda Şihli köyüne gider ve Şihli kolhozundan kanalın çekilmesine yardım talep eder. Kolhoz başkanıyla kolhozun aksakalı Samed Dayı'dan, 20 kişilik bir ekibin 2 gün boyunca yardım edeceğine dair söz alır.

Hüseyinov ise İsmayıl'ın gençlerden oluşan 60 kişilik ekibini iki gruba ayırır ve iş bölümü yapar. 25 kişiyi fidanlık dikimi, 35 kişiyi ise kanal açma işiyle görevlendirir.

Hüseyinov, kanalın açılmasına başlamadan önce İsmayıl ve Samed Dayı'ya planlarını açıklar. Ormanın içinde kanalın sulayacağı alana fide tohumları serpererek fidanlık yetiştirmek isteyen Hüseyinov'un amacı, boş alanı değerlendirip yaklaşık elli bin fide yetiştirmek ve aynı zamanda cumhuriyetin belirlediği beş yıllık fidanlık ekim planını dört yılda gerçekleştirmektir. Bu amaçla ekibi ikiye ayırır: Kanal açma işinin 1 Mayıs'a kadar tamamlanması gerekmektedir. Aksi hâlde, tohum serpilmiş alanın sulanamaması nedeniyle tohumlar çürüyebilir.

Kanal açma işinin başlangıç noktası olan Sahundur sahilinde, Muğanni ve Şihli kolhozcuları bir araya gelir. Ağstfa Orman Ürünleri İdaresinin mühendisi Niyazi de Sahundur sahilindeki iş hakkında bilgi vermek üzere oraya varır. Hüseyinov'un talebi üzerine Niyazi, yapılacak işi detaylı bir şekilde açıklar. İki günlük kısa süre içinde işin tamamlanması için herkes işe koyulur ve yoğun bir çaba içinde çalışır. İkinci gün, Pravda kolhozcuları da Muğanni ve Şihli kolhozcularına yardıma gelirler. Bu sayede kanalın uzatılması ve Pravda kolhozunun pamuk tarlalarının sulanması hedeflenir. Üçüncü günün sonunda kanal tamamlanır ve çekilir.

Muğanni, Şihli ve Pravda kolhozcularının yoğun çabaları sonucunda kısa bir sürede kanal açılarak tarlalar sulanmaya başlar. Bu önemli gün, 1 Mayıs İşçi Bayramı kutlamaları ile birleşir. Hikâye, Hüseyinov'un yaptığı konuşma ile sona erer: “*Yoldaşlar, bugün ülkemizin bütün vatandaşları 1 Mayıs Bayramı'nı büyük başarılarla karşılıyorlar. Bizde onların arasındayız. Şimdi bizim karşımızda daha büyük ve şerefli bir vazife duruyor. O da gelecekte ekin tarlalarımızı ve arazilerimizi rüzgârdan korumak için orman şeritleri döşemekten ibarettir*” (Muğanna, 2009:322).

Hikâyenin giriş bölümünde, Hüseyinov'un Garayazı Ormanı'nda İsmayıl'la buluşması anlatılır. Gelişme bölümünde ise üç ayrı kolhozun kolhozcularının birlik ve beraberlik içinde yoğun bir tempoyla kanalın açılması için çalışmaları anlatılır. Bu çalışmanın sonucunda belirlenen zamanda kanalın kazılarak ekin alanlarının sulanmaya başlanması ise sonuç bölümünü oluşturur.

4.1.3. Anlatı Zamanı

Edebî metinlerde zaman, içyapı unsurlarından biridir ve her metin bir olay belirli bir zaman diliminde gerçekleşir. Bu zamana vaka zamanı denir. Vaka zamanında gerçekleşen hadiseler, yazar tarafından öğrenilir ve duyulur. Bu durum belli bir sürede ise kaleme alır. Bu sürece ise anlatma zamanı denir (Tekin, 2014: 131).

Anadil Öten Yerde hikâyesinin vaka zamanı, dört günlük bir zaman dilimini kapsar. Hikâyenin başlangıcı, “*Nisan'ın 29'unda sabah saat dokuza yakın kamp yolunda iki atlı görüldü*” (Muğanna, 2009:320) ifadesiyle belirtilir. Bu cümleden hareketle, vaka zamanının başlangıç günü 28 Nisan olarak belirlenebilir. Hikâyenin vaka zamanının sona erdiği gün ise “1 Mayıs sabahı başlarken, kampın küçük evleri üstünde kızıl bayraklar dalgalanmakta idi” (Muğanna, 2009:322) cümlesinden anlaşılacağı üzere 1 Mayıs sabahıdır.

Metinde zamanın sembolik olarak kullanıldığı da görülmektedir. Zaman mefhumunun sembolik bir şekilde kullanılması, yazara kısa fakat etkileyici bir dönemi vurgulama imkânı sunar. Uzun ve zorlu bir geceyi aydınlığın izlemesi, karanlığın ve zorlukların geride kaldığını, yeni bir başlangıcın habercisi olduğunu gösterir. Yazar, sabahın aydınlığıyla, umudu, iyiliği ve mutluluğu sembolik bir anlam katarak aktarır.

Anadil Öten Yerde hikâyesinde, vaka zamanının sona erdiği gün olan 1 Mayıs sabahı, özellikle seçilmiştir. Çünkü 1 Mayıs, işçi ve emekçi sınıfının dayanışma günü olarak her yıl Mayıs ayının birinde kutlanır (Marx; Engels, 2012:21). Yazar, bu sembolik günü sabahla ilişkilendirerek yeni bir başlangıcın ve umudun simgesi olarak sunar. Güneşin doğuşu ve günün aydınlanması, kötü günlerin geride kaldığını ve aydınlık bir geleceğe adım atıldığını vurgular.

Yazar, vaka zamanının yılını net bir tarih vererek belirtmese de “*Hüseynov’un cepheye düştüğü günden şimdiye kadar tam altı yıl geçiyordu*” (Muğanna, 2009:309) cümlesinden yola çıkarak 1947 yılının kastedildiği anlaşılır (Muğanna, 2009:309). Hüseynov’un 1941 yılında savaşa katıldığını göz önünde bulundurarak vaka zamanının 1947 yılına denk geldiği anlaşılmaktadır.

4.1.4. Karakterler (Şahıs Kadrosu)

Anadil Öten Yerde hikâyesinin şahıs kadrosu, Hüseynov, İsmayıl, Niyazi, Nureddin, Semed Dayı ve Sarı gibi müspet kahramanlardan oluşmaktadır. Bu karakterlerin tamamı, rejimin belirlediği ideolojiyi temsil eden komünist tiplerdir. Çalışkan, azimli ve görevlerinin bilincinde olan bu kişiler, rejimin belirlediği idealleri benimseyen ve gerektiğinde görevlerini yerine getirmek için fazladan çaba harcayan bireylerdir.

Hikâyenin karakterleri tipik köy yaşantısının izlerini taşıırken fiziksel olarak kuvvetli ve dayanıklı özelliklere sahiptirler. Ancak, bu karakterlerin olumsuz yanlarına ve iç dünyalarına dair herhangi bir iz bulunmamaktadır. Aksine, hepsi ekip olarak uyum içinde çalışır ve birbirleriyle iyi geçinirler.

Karakterlerin psikolojik durumlarını ifade eden tasvirler hikâyede oldukça azdır. Yazar, genellikle karakterleri fiziksel özellikleriyle tanıtır ve onların davranışları üzerinden kişiliklerini yansıtır. Şahıs kadrosunda en belirgin kişi ise hikâyenin ana kahramanı Hüseynov’dur.

4.1.5. Konuşma Ortamlarının Belirlenmesi (Mekân)

İncelenen hikâyede, konuşma ortamlarının seçildiği tüm mekânlar açık ve tabiatın ön planda olduğu yerlerdir. Hikâyede tasvir edilen mekânlar gerçek ve bilindik olmakla birlikte hayali mekânlar kullanılmamıştır. Bu mekânlar genellikle doğal ve açık alanlar olarak betimlenir, bu da doğanın hikâyenin atmosferinde önemli bir rol oynadığını gösterir.

Gemi Gayası: Gemi Gayası Azerbaycan’ın Kazah bölgesinde I. Şıhlı köyünde bulunan bir tepedir. Geçmiş 6-8 yüzyıla dayanan bu tepe, bir taraftan Garayazı ormanı, diğer taraftan ise Kür Çayı’yla çevrilidir. Zirvesi 50 metredir. Rivayete göre Gemi Gayası’nın bulunduğu yerde gemiler demirlendiği için “Gemi Gayası” adıyla anılmaktadır. Hikâye de konuşma ortamının başladığı ilk yer Gemi Gayası’dır.

“Gemi kayasının zirvesinde durup Kür’ün sağ sahilindeki geniş arazileri seyreden İsmayıl, sol sahilden yükselen ani sesi işitip döndü. Sahilin yüz metre ilerisinde bir “Gaz” arabası durmuştu (...)

– *Yoldaş Hüseynov, araba sahilde mi kalacak?*

– *Sen arabayla Pravda kolhozuna döneceksin...”* (Muğanna, 2009:308).

Garayazı Ormanı: Yazar, Garayazı Ormanı’nın konumunu ve yapısal özelliklerini genel hatlarıyla okuyucuya aktarır. Kolhozcular, Kür’ün sol sahiline geçtikten sonra Garayazı Ormanı’nın derinliklerine doğru ilerlemektedirler. Bu orman, güneyden Kür Çayı, kuzeyden ise demiryolu ile çevrilidir. Yazar, ormanın bazı bölgelerinin yoğun, bazı bölgelerinin ise seyrek olduğunu belirtir. Seyrek sahalar ve tarlalar, çevredeki kolhozcuların kullanımına sunulmuştur. Hikâyede, ormanın en güzel ve tabiatça en hoş bölümünün Şıhlı köyünün ekin

sahaları olduğu (Muğanna, 2009:311) vurgulanmaktadır. Yazar, kolhozcuların Garayazı Ormanı'nın derinliklerine doğru ilerlerken Hüseyinov ve Samed Dayı arasında geçen bir konuşmaya da yer verir.

– *Samed Dayı, inanıyor musun, kanalı bir mayısa kadar çekip bitirebilecek miyiz? (...)*

– *Oğlum, duyduğuma göre iş çoktur fakat gücümüz de vardır. Ümit ediyorum ki bitirebiliriz...* (Muğanna, 2009:311).

Sahundur: Anlatıdan Kür'ün bir kolu olduğu anlaşılan Sahundur'u yazar, ayrılı olarak tasvir eder. “*Sahundur, Kür'ün bir koludur. Bu kısa, lakin gür çay Garayazı Ormanı'nın batısında Kür'den ayrılıyor, ormanın derinliklerine doğru akıyor. Tahminen 4-5 kilometre aktıktan sonra yeniden kıvrılıp Kür'e dökülüyor. Sahundur, başlangıçtan 2 kilometre aşağıda, etrafı sık ormanlık olan bir yerde 20 metre kadar genişliyor, suyu oldukça hızlı akıyor. Bahar döneminde diğer sahile geçmek isteyen atlılar bu çay hakkında eski zamanlarda söylenmiş “Kür'ün balası da Kür olur” sözlerini ister istemez hatırlıyorlar.*” Anlatıda kolhozcuların çalıştıkları yerlerden biri olan Sahundur sahilinde Samed Dayı kolhozculara seslenir:

– *Çocuklar, niye duruyorsunuz? Yukarı gelin, Sahundur'un başına, diyerek eliyle sol tarafı gösterdi* (Muğanna, 2009:313).

Verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere yazarın anlatıda belirlediği konuşma alanları açık mekânlar olmakla birlikte rejimin temsil yerleri olan üretim yeri ya da üretime açılmak istenen yerlerdir.

4.1.6. Diyalog Çözümlenmeleri

Bahtin, sözcüğün bir diyalogda, diyalogun içinde canlı bir yanıt olarak doğduğunu, sözcüğün yabancı bir sözcükle girdiği diyalojik etkileşimle şekillendiğini (Bahtin, 2017: 55) ifade eder. Toplumsal ilişkilerin zeminini oluşturan ise insanların birbirleriyle olan diyalogudur. Sosyal hayattaki bu etkileşim yazınsal eserlerde de temel zemin oluşturmuş, diyalog bir teknik olarak anlatı dünyasını zenginleştirmek, anlatıya doğal bir hava katmak için yazarlar tarafından sıkça tercih edilmiştir. Diyalog çözümlenmeleri de araştırmacılara, insanların birbirleriyle olan ilişkilerinin belirlenmesi, kişilerin kimliğinin açığa çıkarılması gibi birçok imkânlar sunmuştur.

“*Sarı başını kaldırıp Samed Dayı'nın manalı gözlerine baktı, daha da kızardı.*

– *Sarı, gerçekten de on metreden fazla kazamaz mısın?*

– *Kazarım.*

– *Peki niye öyle söyledin?*

– ...

– *Komsomol musun?*

– *Evet.*

– *Önceki sözünü tasdik ediyor musun?*

– *Bir günde on beş metre kazıyacağıma söz veriyorum*” (Muğanna, 2009:317). Samed Dayı ve Sarı arasında geçen diyalogda “**soru yoluyla sezdirme stratejisiyle**” Samed Dayı, Sarı'dan vaat ettiğiinden daha fazlasını beklediğini ima etmektedir. Aynı zamanda Samed Dayı'nın Sarı'yı bir an önce eyleme geçirme durumu da söz konusudur. Bunu fark eden Sarı'nın hırsla kürekle toprağı kazdığı metinde görülmektedir.

Hikâyenin başkahramanı Hüseyinov, Tarım İdaresi'nin müdürüdür. Hüseyinov'un sosyal ve siyasi statüsü onun kurmuş olduğu cümleleri şekillendirmektedir. Hüseyinov hikâyenin geneli itibarıyla bir amir olarak emir cümleleri kurar. Bunu sezdirme yoluyla doğrudan emir kipleriyle ifade eder.

– *Yoldaş Hüseyinov, araba sahilde mi kalacak?*

Askerî kıyafetli olan Hüseyinov Kür'ün coşkun yüzüne baka baka cevap verdi:

– *Sen arabayla “Pravda” kolhozuna döneceksin...*

O, her ne ise ilave bir söz demek istedi, fakat nedense sustu bir müddet düşündü, yeniden ilave etti:

– Muğanlı köyünden Sahundur’un vadisine giden yolu biliyor musun?

– Evet.

– Öyleyse arabanı doğrudan köye sürersin. Niyazi kolhoz idaresinde seni bekliyor. Onu da alıp çalışmaya gidersin.

Nureddin sağ elini şakağına götürüp:

– Baş üstüne, diyerek cevap verdi ve uzaklaşmak isterken Hüseyinov gülümseyerek onun kolundan tuttu (Muğanna, 2009:308).

Örnekte görüldüğü üzere Hüseyinov şoförü Nureddin’e karşı emir cümleleri kullanır. Burada rica stratejilerinden **zorunluluk bildirim**i kullanıldığı görülür. Şoför Nureddin’in ise “Yoldaş Hüseyinov” ve “Baş üstüne” ifadeleri müdürü Hüseyinov’a olan saygısının göstergesidir. Bu ifadeler **nezaket stratejisinin** birer örneğidir.

Hikâyede sosyo-politik statü ağırlıklı olarak hissedilir. Hikâyede statü olarak herkesten üstün olan Hüseyinov’un bir tek Semed Dayı’ya karşı ifadeleri daha yumuşaktır.

– Semed Dayı, inanyor musun, kanalı bir mayısa kadar çekip bitirebilecek miyiz? (...)

– Oğlum, duyduğuma göre iş çok fakat gücümüz de var. Ümit ediyorum ki bitirebiliriz O bir müddet ara verdikten sonra:

– Diğer kolhozcularla da konuşsan mı, diye sordu.

– Herhâlde onlardan da yardım alsan fena olmaz (Muğanna, 2009:311- 312). Örnekteki konuşma da rica stratejilerinden **betimleme bildirim**i ile dolaylı olarak bu işin bitirileceği sezdirilir. Aynı zamanda diyalogda işin bitirilmesi gerektiği **zorunluluğu** da görülmektedir. Semed Dayı’nın “Diğer kolhozcularla da konuşsan mı, diye sordu. – Herhâlde onlardan da yardım alsan fena olmaz” sözleri sezdirilmeye rica stratejilerinden **soru yoluyla bildirmeye** de bir örnek teşkil eder. Semed Dayı Hüseyinov’un statüsünden dolayı ona doğrudan diğer kolhozcularla konuşması gerektiğini ifade etmez. Soru yoluyla konuşması gerektiğini sezdirerek ifade eder. Semed Dayı’nın Hüseyinov’a “Oğlum” diye hitap etmesi bir sevgi ve sahiplenme duygusunun göstergesidir. Burada Hüseyinov’a karşı statüsünün dışında sevgiden kaynaklı bir saygının da var olduğu görülmektedir.

Bu sevgiye dayalı saygı göstergesi Hüseyinov ile İsmayıl arasında geçen diyalogda da görülmektedir.

– Evet, Keloğlan, durumun nasıl? Çek bakayım müdürünle yarışabilecek misin?

– Yoldaş Hüseyinov, ben böyle yerlerde büyümüş, pişmişim. Siz benimle yarışamazsınız, diye cevap verdi.

– Çek bakayım, çek! Yazık ki, idari izler bana engel oluyor, yoksa gece gündüz seninle birlikte çalışıp, yarışırdım” (Muğanna, 2009:315).

İsmayıl konum itibariyle Hüseyinov’dan düşük rütbelidir. Fakat aralarında uzun yıllara dayanan bir dostluk vardır. Bu dostluk itibariyle Hüseyinov İsmayıl’a “Keloğlan” lakabını takmıştır. Her ne kadar amir konumunda olsa da Hüseyinov’un İsmayıl’a lakap takması müdür-işçi ilişkisi bakımından etik kabul edilemez. Fakat İsmayıl ile Hüseyinov arasındaki sevgi ve saygı ilişkisi bu durum için asla sorun teşkil etmez, aksine iletişimlerini güçlendirir. Alıntılanan örnekte **nezaket** stratejisi örneğinin dışında **koşullu tümce bildirim**i de vardır. Hüseyinov, İsmayıl’a sezdirme yoluyla işlerinin yoğun olmaması durumunda kendisiyle yarışacağını ifade etmektedir.

– Semed Dayı kürkünün yakasını aç aça sordu:

– Demek senin dediklerinden şu çıkıyor ki daha kanalı çekmemişken onun sulayacağı alanda tohumu serpmek istiyorsunuz. Doğru mu?

– Doğrudur.

– Doğru da, ben de diyorum ki peki bizim orman idaresinin müdürü ne için soruyor, kanalı mayısın birine kadar çekip bitirebilecek miyiz? (Muğanna, 2009:312).

Yukarıdaki örnekte sezdirmeye dayalı rica stratejilerinden **yakınma bildirimini** ile **ret stratejilerinden itiraz bildirimini** kullanıldığı görülmektedir. Fakat genel itibarıyla hikâyede bu durum az görülmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

İletişim stratejileri bakımından ele alınan *Anadil Öten Yerde* adlı hikâyede konuşmacıların toplumsal statülerinin (müdür-memur ilişkisi, emir cümlelerinin yoğunluğu) diyalogların oluşumunda temel oluşturduğu gözlenmiştir. Toplumsal statü ile birlikte, anlatı kahramanlarının sosyo-kültürel yaşantılarının da (Sarı'nın Semed Dayı ile mahcup ve utangaç bir tavırla konuşması vb.) diyaloglara yansımaları bir diğer husustur. Hikâyenin geneli esas alındığı vakit, anlatı da (dönemin baskıcı rejiminin yaratmış olduğu) suni bir sosyalizm dilinin hâkim olduğu görülür. İdeolojik bir görev yüklenen hikâyede geçen bütün diyaloglarda ifadeler, rejimin belirlemiş olduğu ekin planını zamanında gerçekleştirme amacı etrafında şekillenir. Söylemlerdeki slogan tarzındaki ifadeler dönemin sosyo-politik yansımalarıdır. Eserin vaka zamanı göz önüne alındığında, yaşanan dönemin rejiminin ve rejimin belirlemiş olduğu edebi anlayışın (sosyalizm- realizmi) yazarın kahramanları seçiminde ve kahramanların birbirleriyle olan ilişkisinde önemli bir etken olduğu daha iyi anlaşılır. Sonuç olarak hikâyeye de geçen konuşmaları, toplumsal statünün, sosyo-kültürel ve sosyo-politik yaşantının şekillendirdiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, S. (2019). İsa Hüseyinov (Muğanna)'un Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme. (Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum.
- Aksan, M., Aksan, Y. (1991), "Metin Kavramı ve Tanımları", *Dilbilim Araştırmaları* 1991, S. 2, s. 90-104.
- Aktaş, Ş., (2015), *Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili -Teori ve Uygulama-*, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınevi.
- Altaylı, S. (1994), *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü I-II Cilt*, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.
- Arkoç, A. S. (2016), *Söylem Araştırmaları*, İstanbul, Hipernik Yayınları.
- Aslan, S. (2005), "Türkiye Türkçesinde Sezdirmeye Dayalı Rica Stratejileri", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), s. 114-126.
- Bahtin, M. (2017), *Karnavalın Romana Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazılar*, (Çev. Cem Soydemir), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Balcı-Aşkın, H. (2006). "Metindilbilim Açısından Bir Çözümleme", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.1, S.21, s. 191-204.
- Booth, W.C. (2004), "Bakış Açısı", (Haz. Philip Stevick), (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), *Roman Sanatı*, (s. 81-82), Ankara, Akçağ Yayınları.
- Brown, G., Yule, G. (1988), *Discourse Analysis*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Çağbayır, Y. (2007), *Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı Ötügen Türkçe Sözlük*, İstanbul, Ötügen Neşriyat.
- Çakır, A. (2014), *Söylem Analizi Ne Demek İstiyorsun?*, Konya, Palet Yayınları.
- Çıraklı, M. Z. (2015), *Anlatıbilim-Kuramsal Okumalar*, Ankara, Hece Yayınları.
- Dereli, S. (2008), "Sözlü İletişimde Nezaket Stratejileri", *Türkbilig*, S.15, s. 24-52.
- Ergenç, İ., Subaşı-Uzun, L. (1998), "Bir Söylem Ögesi Olarak Ezgi", *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, C. 38, S.1-2, s. 121-155.
- Friedman, N. (2004), "Romanda Bakış Açısı: Eleştiri Kavramının Gelişmesi", (Haz. Philip Stevick), (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), *Roman Sanatı*, (s. 100-125), Ankara, Akçağ Yayınları.
- Halliday, M. (1973), *Explorations in the Functions of Languages*, Londra.

- Karataş, Y. (2008), Metin İncelemede Söylembilim Yöntemi “Binbir Gece Masalları Üzerinde Bir Uygulama”, (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Arapça Öğretmenliği Bilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Kerimoğlu, C. (2014), Genel Dilbilime Giriş, Ankara, Pegem Yayınları.
- Kıran, Z., Eziler-Kıran, A. (2018), Dilbilime Giriş, Ankara, Seçkin Yayınevi.
- Marx, K., Engels, F. (2012), Komünist Parti Manifestosu, (Çev. Tolga Eraslan), İstanbul, Sis Yayıncılık.
- Muğanna, İ. (2009), Seçilmiş Eserleri Altı Cildde 2, Bakı, Avrasiya Press.
- Navaey, A.A., Baksic S. (2018), “Türkçe ve Farsçada Nezaket Stratejileri: İltifatlar, İyi Dilekler ve Saygı Gösterme”, Turkish Studies, C. 13, S. 5, s. 1-16.
- Rahimi, M. (2012), “İran Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Konuşurlarının Ret Stratejileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Deneme”, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, S. 9, s. 133-146.
- Stubbs, M. (1983), Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language, Chicago, The University of Chicago Press.
- Tekin, M. (2014), Roman Sanatı I - Romanın Unsurları, Ankara, Ötüken Neşriyat.
- Toklu, M. O. (2007), Dilbilime Giriş, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Vardar, B. (1980), Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

